
FUNKCIONALNA PISMENOST BODOČIH VZGOJITELJEV TER UČITELJEV RAZREDNEGA POUKA

V članku spregovorim o funkcionalni pismenosti bodočih vzgojiteljev in vzgojiteljic ter učiteljev in učiteljic razrednega pouka. V prvem delu najprej opredelim pojem funkcionalne pismenosti, ki se je spreminjal in se še spreminja glede na potrebe in zahteve aktualne družbe, nato spregovorim o pomembnosti sporazumevalnih dejavnosti za uspešen razvoj pismenosti, o vrstah funkcionalne pismenosti ter o načinih ocenjevanja oz. merjenja funkcionalne pismenosti. V drugem delu so prikazani rezultati raziskave, v kateri sem primerjala funkcionalno pismenost skupine bodočih vzgojiteljev in vzgojiteljic ter bodočih učiteljev in učiteljic razrednega pouka.

Ključne besede:

0 Uvod

Namen pričujočega članka je predstaviti funkcionalno pismenost dveh skupin, ki sta že imeli sporočanjso naravnani pouk slovenskega jezika (razvijali sta sporazumevalno zmožnost,¹ tj. sprejemanje/razumevanje in tvorjenje besedil, različnih glede na okoliščine, namen in vsebino), in sicer bodočih vzgojiteljev (tj. študentov 1. letnika programa Predšolska vzgoja) in bodočih učiteljev razrednega pouka (tj. študentov 1. letnika programa Razredni pouk) in ugotoviti, ali med omenjenima skupinama obstajajo pomembne razlike v obvladovanju funkcionalne pismenosti.

---

¹ Sporazumevalna zmožnost/kompetenca (2001: 9, 108) je tista zmožnost, ki omogoča osebi, da deluje in pri tem še posebej rabi jezikovna sredstva. Vključuje jezikovno, sociolingvistično in pragmatično zmožnost. Za pojem pismenost sem se odločila, ker ta poleg sporazumevalne zmožnosti vključuje tudi matematično zmožnost.

1 Pismenost

Pojem pismenosti se je spreminjal in se še spreminja glede na potrebe in zahteve aktualne družbe. Leta 1951 je Unesco pismenost opredelil kot »sposobnost osebe, ki lahko z razumevanjem prebere in napiše kratko, preprosto besedilo o vsakdanjem življenju« (The Literacy Dictionary 1995: 140). Leta 1956 je Unesco definicijo pismenosti dopolnil:

Oseba je funkcionalno pismena takrat, kadar obvladuje znanje in spretnosti branja in pisanja, ki ji omogočajo učinkovito funkcioniranje v vseh okoliščinah, v katerih se zahteva obvladovanje pismenosti.« (Baker in Street 1996; nav. v Možina idr. 2000.)

Pri opredelitvi pojma pismenosti so torej začeli upoštevati različne kontekstualne dejavnike oziroma okoliščine, v katerih posameznik rabi bralno in pisno sposobnost. V tako imenovano funkcionalno pismenost je Unesco leta 1962 sposobnosti branja in pisanja dodal še sposobnost računanja: ž

Pismena oseba je tista, ki si je pridobila osnovno znanje in spretnosti, ki ji omogočajo vključevanje v vse dejavnosti, ki zahtevajo pismenost za učinkovito funkcioniranje v skupini in skupnosti, dosežki pri branju, pisanju in računanju pa ji omogočajo uporabo teh spretnosti za lastni razvoj in razvoj skupnosti. (Street 1984; nav. v Janko Spreizer 1998: 32.)

V mednarodni raziskavi IALS³ (Knaflič in Bucik 2003: 120) je pismenost opredeljena »kot sposobnost razumevanja in uporabe tiskanih (pisnih) informacij v vsakdanjih dejavnostih, v domačem okolju, na delovnem mestu in v družbi za doseganje svojih ciljev in za razvoj svojega znanja in sposobnosti«. Merili so tri kvalitativno različne vrste pismenosti: besedilno, dokumentacijsko in računsko pismenost. Raziskava PISA⁴ pa definira pismenost »kot nadrejeni, pojmovno širši izraz, ki zajema znanje in spretnosti in meri dosežke dijakov na treh področjih.«

V Nacionalni strategiji za razvoj pismenosti (<http://arhiv.acs.si/publikacije/NSRP/pdf>) je pismenost opredeljena kot:

/T/rajno razvijajoča se zmožnost posameznikov, da uporabljajo družbeno dogovorjene sisteme simbolov za sprejemanje, razumevanje, tvorjenje in uporabo besedil za življenje v družini, šoli, na delovnem mestu in v družbi. Pridobljeno znanje in spretnosti ter razvite sposobnosti posamezniku omogočajo uspešno in ustvarjalno oseb-

² Zmožnost je »lastnost, značilnost koga, da more uresničiti, opravljati kako dejanje, dejavnost« (1997: 1677), sposobnost je »lastnost, značilnost, potrebna za opravljanje kake dejavnosti« (1997: 1285).

³ Mednarodna organizacija za ekonomsko sodelovanje in razvoj (OECD – *Organization for Economic Cooperation and Development*) je v letih 1994–1998 izvedla primerjalno analizo pismenosti odraslih (bralne, dokumentacijske in računске), tj. IALS (*International Adult Literacy Survey*). V raziskavo so bili vključeni mladi od 16 do 25 let (Knaflič in Bucik 2003: 119).

⁴ OECD je leta 2000 izvedla mednarodno primerjalno analizo PISA (*Programme for International Student Assessment*), v kateri so raziskovali bralno, matematično in znanstveno pismenost petnajstletnikov, vključenih v izobraževanje (Knaflič in Bucik 2003: 119).

nostno rast ter odgovorno delovanje v poklicnem in družbenem življenju. Poleg zmožnosti branja, pisanja in računanja, ki veljajo za temeljne zmožnosti pismenosti, se danes poudarja tudi pomen drugih zmožnosti (npr. poslušanje) in novih pismenosti, kot so informacijska, digitalna, medijska pismenost in druge, ki so pomembne za uspešno delovanje v družbi. Kot zmožnost in družbena praksa se pismenosti pridobivajo in razvijajo vse življenje v različnih okoliščinah in na različnih področjih ter prežemajo vse človekove dejavnosti.

Raziskovalci pismenosti poudarjajo, da je funkcionalna pismenost najprej družbena in šele nato individualna (Heath 1993; nav. v Spreizer 1998). Posameznikova funkcionalna pismenost je odvisna od njegovih spodobnosti, ki so tesno povezane z aktualnimi zgodovinskimi, zemljepisnimi in družbeno-kulturnimi dejavniki. Ko govorimo o posameznikovi funkcionalni pismenosti, ne moremo mimo temeljnih sporazumevalnih dejavnosti, tj. govorjenju, pisanju, poslušanju in branju. Cencič (1999: 4) pismenost opredeli kot »zapleteno, sestavljeno in povezano dejanje in proces, ki ne obsega le pisanja in branja, ampak tudi govorjenje in poslušanje«. Pisanje in govorjenje sestavljata produktivni vidik sporočevalca besednih informacij, branje in poslušanje pa receptivni vidik prejemnika ali naslovnika informacij. Biti nepismen, nezmožen uporabljati eno izmed dejavnosti pismenosti, pomeni za človeka pomanjkljivost, tudi frustracijo zaradi manjše možnosti sporazumevanja z drugimi (Bruce 1998; nav. v Cencič 2000: 40). Na te dejavnosti lahko že v zgodnjem otroštvu vplivajo starši. Nickse (1992; nav. v Knaflič 2002: 40) navaja, da obstajajo najmanj štiri načini, s katerimi starši vplivajo na razvoj pismenosti pri otroku: da v domačem okolju spodbujajo bralne dejavnosti, jih skupno izvajajo, da starši sami berejo pred otrokom in so s tem model svojim otrokom in da sprejemajo branje kot vrednoto in razvijajo pozitivna stališča do pomembnosti izobraževanja. Če posameznik uspešno obvladuje te dejavnosti, lahko razvije tako imenovano visoko/višjo pismenost. Od tega, kako je posameznik pismen, je v veliki meri odvisen tudi njegov uspeh v življenju.

Navedene definicije (funkcionalne) pismenosti kažejo, da se strokovnjaki zavedajo kompleksnosti raziskovanega pojma. Pismenost namreč vključuje posameznikove prirojene in pridobljene sposobnosti, različna znanja, vpliv okolja, ki zajema družino in njene značilnosti, vzgojno-izobraževalni sistem (od predšolskega obdobja naprej) ter stopnjo gospodarskega, tehnološkega in kulturnega razvoja družbe, v kateri se posameznik nahaja in deluje.

Pri oblikovanju raziskovalnega instrumenta sem upoštevala, da je funkcionalno pismena oseba tista, ki govori, posluša, piše, bere, računa in zna vse to uporabljati v vsakodnevem življenju.

2 Vrste funkcionalne pismenosti

Domači in tuji raziskovalci govorijo o različnih vrstah pismenosti, pri čemer so te opredeljene glede na razna merila.⁵

⁵ Upoštewane so razvrstitve pismenosti ne glede na to, ali avtorji v pojem pismenosti vključujejo tudi matematično pismenost, ali jo pojmujejo kot celovito sporazumevalno zmožnost ali pa le kot zmožnost branja in pisanja (tj. pisnega sporazumevanja).

2.1 Glede na življenjsko obdobje nosilcev pismenosti (Bešter Turk, 2003: 61) ločimo pojavljajočo se (tj. predšolsko) pismenost, začetno pismenost (na začetku osnovnega šolanja), pismenost šolajoče se mladine (v drugi polovici osnovnega šolanja in srednješolska pismenost) in pismenost odraslih (po 18. letu starosti).

Izraz *pojavnjajoča se pismenost* se je pojavil sredi osemdesetih let pri E. Sulzby in W. H. Tealu (1991: 727–758), pomeni pa otrokovo predbranje in predpisanje, ki mu sledita branje in pisanje, tj. pismenost, kot jo razumemo v današnjem času. Pri tem ne gre zanemariti govornega sporazumevanja (govorjenja in poslušanja). Pojavljajoča se pismenost je začetna faza pismenosti, je obdobje med rojstvom in časom, ko se otroci naučijo branja in pisanja. Avtorja poudarjata, da je otrok tisti, ki gradi svojo lastno pismenost. Pojavljajoča se pismenost je prepletanje otrokovih aktivnosti (otrokova individualna graditev pismenosti) in vloge družbenega okolja v procesu izgrajevanja pismenosti (družbena graditev pismenosti) ter interakcije med njima. Zgodnja pismenost je poimenovana tudi kot porajajoča se pismenost, celostni jezik ipd. Pojem celostni jezik temelji na nekaterih ključnih predpostavkah govornega razvoja, ki so naslednje (Marjanovič Umek, Kranjc in Fekonja 2006: 112–113):

1. Primarna funkcija govora (govorjenega jezika – kot sredstva sporazumevanja) je komunikacija.
2. Otrokova govorna kompetenca oz. zmožnost in pismenost se razvijata preko otrokovega aktivnega vključevanja v okolje.
3. Otrokov govor in pismenost se razvijata prek interakcij z drugimi – otroci se naučijo govoriti, brati in pisati, zato ker želijo komunicirati s pomembnimi drugimi.
4. Okolje, v katerem se od otrok pričakuje, da bodo tiho, in okolje, v katerem večinoma govori odrasli, je nespodbudno za razvoj otrokove govorne kompetentnosti in pismenosti, saj ne samo, da otroke prikrajša za govorne interakcije, pač pa inhibira tudi njihovo željo po komunikaciji (Marjanovič Umek, Kranjc in Fekonja 2006: 112–113).

Začetna pismenost (Bešter Turk 2003: 61) vključuje »tako pripravo na pisanje in branje kot tudi sistematično in vodeno spoznavanje črk ter urjenje tehnike pisanja in branja na primeru preprostih besedil«. *Pismenost šolajoče se mladine* (prav tam) pomeni »razvijanje oz. nadgrajevanje začetne pismenosti učencev«. *Pismenost odraslih* (Možina idr. 2000: 11) vključuje »sposobnost razumevanja in uporabe informacij iz različnih pisnih virov za delovanje v vsakodnevnih dejavnostih odraslih v družini, na delovnem mestu in okolju za doseganje lastnih ciljev in za razvoj lastnega znanja in potencialov«.

2.2 Glede na potrebe okolja, v katerem delujejo nosilci pismenosti, ločimo *pismenosti na delovnem mestu* (The Literacy Dictionary 1995: 284), *pismenosti v širši skupnosti* (prav tam) in *družinski pismenosti* (Knaflič 2002: 38).⁶ Družinska pi-

⁶ Pismenost na delovnem mestu je pismenost v posameznikovem delovnem okolju, pismenost v širši skupnosti pa zajema pismenost ožje (dom) in širše skupnost (družba, v kateri posameznik živi).

smenost (*family literacy*) se na znanstveno-raziskovalnem področju najpogosteje rabi za opis različnih dejavnosti znotraj družine, ki so povezane s pismenostjo v najširšem pomenu besede. Vanjo so zajeti »vsi načini in situacije, v katerih družinski člani uporabljajo bralne, pisne ali računske spretnosti v družinski skupnosti v vsakodnevem življenju. Vključuje pa tudi bralno kulturo in navade, povezane s pismenostjo« (Knaflič: prav tam).

2.3 Glede na raven usposobljenosti odraslega nosilca pismenosti govorimo o *preživetveni* in *visoki/višji pismenosti*. O preživetveni pismenosti Meta Grosman (2000: 158) govori kot o »pomankljivi zmožnosti ali celo nezmožnosti uravnati rabo jezika tako, da bi bila ustrezna glede na dane okoliščine in skladna z želenim učinkom«. Visoka/višja pismenost vključuje *kritično oz. razmišljajočo pismenost*, ki poudarja rabo jezika za »razmišljanje, reševanje problemov in sporazumevanje« (The Literacy Dictionary 1995: 48). To je že upoštevano.

2.4 Če ločimo sposobnost branja besedil od pisanja teh besedil, lahko govorimo o *bralni pismenosti*. Ta vključuje obvladanje tehnike branja, razumevanja prebranega in obvladovanje raznih bralnih strategij oziroma fleksibilnega branja (Pečjak 1997: 10–11). Bralna pismenost je prvi pogoj in nujna sestavina širše pojmovanje pismenosti, tj. tudi posebne stopnje funkcionalne pismenosti. S stališča posameznika lahko o bralni pismenosti govorimo tudi kot bralni zmožnosti, se pravi kot o eni izmed štirih sporazumevalnih zmožnosti: bralne, pisne, poslušalske in govorne (Grosman, Pečjak 2005: 39).⁷

2.5 Glede na vrsto besedila, ki jo je nosilec pismenosti sposoben brati, lahko ločimo *besedilno pismenost*, ki vključuje branje in pisanje besedil, sestoječih le iz besednih prvin, in *dokumentacijsko pismenost*, ki vključuje pisanje in branje besedil, ki vsebujejo besedne in nebesedne prvine (npr. razni obrazci, preglednice/kazalo, urnik, drugi sezname/, zemljevid, diagrami, grafi (Bešter Turk 2003: 63).

V raziskavi me je zanimala funkcionalna pismenost, v okviru te pa branje in pisanje besedil (bralna in besedilna pismenost) ter računanje.

3 Načini ocenjevanja oziroma merjenja funkcionalne pismenosti

Funkcionalno pismenost posameznikov lahko ocenjujemo oziroma merimo na različne načine (Bešter 1996: 60):

1. izbran vzorec ljudi lahko z anketo povprašamo o težavah, ki jih imajo pri branju, pisanju in računanju;
2. zanje pripravimo standardizirane teste z nalogami, ki posnemajo realne življenjske situacije, v katerih se lahko znajde posameznik;
3. lahko pa analiziramo njihova konkretna besedila, ki so nastala v realnem sporazumevanju.

⁷ Pismenost (npr. bralna) je ena izmed štirih sporazumevalnih zmožnosti.

Za kombinirani instrument sem se odločila, ker sem želela poleg čim več različnih informacij o funkcionalni pismenosti študentov programa Predšolska vzgoja in programa Razredni pouk dobiti tudi informacijo o tem, ali so dovolj kompetentni, tj. ali sploh zaznavajo svoj »primanjkljaj« na področju pismenosti.

4 Raziskava

4.1 Vzorec

V vzorec je bilo zajetih trideset študentov 1. letnika programa Predšolska vzgoja⁸ in 25 študentov programa Razredni pouk;⁹ oba se izvajata na Pedagoški fakulteti v Ljubljani.¹⁰ Takšen vzorec je bil izbran, ker sem želela primerjati funkcionalno pismenost študentov in študentk programa visokošolskega strokovnega programa Predšolska vzgoja, tj. bodočih vzgojiteljev, s funkcionalno pismenostjo študentov in študentk univerzitetnega programa Razredni pouk, tj. bodočih učiteljev razrednega pouka.¹¹

4.2 Metoda

Raziskava¹² je bila narejena s pomočjo ankete (1. naloga), testa (2. naloga) in analize besedila (3. naloga). Z nalogami sem primerjala funkcionalno pismenost skupine A in skupine B. Zaradi lažjega razumevanja raziskave navajam vsebino vseh nalog.

- a) Anketiranci so odgovarjali na naslednja vprašanja:
1. *Kaj vam povzroča največ težav?*
  2. *Ali vam povzroča težave pisanje preprostih/kratkih besedil?*
  3. *Ali vam povzroča težave izpolnjevanje obrazcev?*
  4. *Ali vam povzroča težave pisanje prošenj?*
  5. *Ali vam povzroča težave pisanje daljših besedil?*
  6. *Kdaj ste prvič slišali za pojem »pismenost«?*
  7. *Kako bi definirali pojem »pismenost«?*

⁸ V nadaljevanju bom to skupino imenovala skupina A.

⁹ V nadaljevanju bom to skupino imenovala skupina B.

¹⁰ Gre za redne študente in študentke programov Predšolska vzgoja in Razredni pouk v študijskem letu 2007/2008. V 1. letnik programa Predšolska vzgoja je bilo v šol. letu 2007/2008 vpisanih 60 študentov, v 2. letnik programa Razredni pouk pa 120 študentov.

¹¹ Pogoj za vpis v program Predšolska vzgoja je uspešno opravljena splošna matura ali poklicna matura, za vpis v program Razredni pouk pa le splošna matura. To pomeni, da se na prvi program lahko vpišejo dijaki, ki so uspešno zaključili srednjo vzgojiteljsko ali srednjo zdravstveno šolo, in dijaki, ki so uspešno zaključili gimnazijski program, na drugega pa izključno dijaki, ki so uspešno zaključili gimnazijski program.

¹² Raziskava je bila izvedena v letnem semestru študijskega leta 2007/2008. Reševanje testa je bilo omejeno na dvajset minut.

- b) 2. naloga je zahtevala branje besedila in odgovarjanje na vprašanja. Besedilo je razpis za delovno mesto vodje enote računovodstva. Zavod RS za transfuzijsko medicino (Ljubljana, Šlajmerjeva ulica 6) objavlja prosta dela in naloge vodje enote računovodstva (m/ž) – 1 delavec za nedoločen čas.

Pogoji:

- univerzitetni diplomirani ekonomist,
- najmanj pet let delovnih izkušenj na delovnem mestu računovodje,
- poznavanje davčne zakonodaje in drugih predpisov s področja računovodstva,
- poznavanje računalništva,
- znanje slovenskega in angleškega jezika,
- sposobnost vodenja in organizacijske sposobnosti,
- trimesečno poskusno delo.

Kandidati naj pošljejo pisne ponudbe z dokazili o izpolnjevanju razpisnih pogojev in življenjepisom v 15 dneh po objavi na naslov: Zavod RS za transfuzijsko medicino, Šlajmerjeva ulica 6, 1000 Ljubljana.

2. Anketiranci so odgovarjali na naslednja vprašanja:
1. *Katero delovno mesto je razpisano v oglasu?*
  2. *Kdo razpisuje prosto delovno mesto?*
  3. *Katera izobrazba je potrebna za to delovno mesto?*
  4. *Delovno mesto zahteva poznavanje ...*
  5. *Ali razpisano delovno razmerje vključuje tudi poskusno delo?*
6. *Do katerega datuma morajo kandidati oddati prošnjo (oglas je bil objavljen v Delu, 15. 3. 2008)?*
3. naloga se je navezovala na 2. nalogo in je od vprašanih zahtevala, da napišejo prošnjo za sprejem na delovno mesto računovodje. Prošnja spada glede na namen v vrsto pozivnih besedil. Sporočevalec (Bešter 1994/1995: 19) jo tvori, da bi naslovnik opravil določeno dejanje, ki je v interesu sporočevalca. Najprej je naveden namen, tj. sporočevalec (za) prosi naslovnika, nato se s trditvami predstavi in na koncu še zahvali naslovniku in/ali ga pozdravi. Takšna sestava prošnje je veljavna/predpisana v uradovahlnih okoliščinah. Uradna prošnja ima obliko uradnega besedila. Sestavljena je iz glave, jedrnega dela, zaključka in prilog. V glavi »prošnje v levem zgornjem kotu navedemo podatke o sporočevalcu (ime, priimek, naslov), pod tem podatke o naslovniku (ime podjetja/ustanove, društva ali osebe, njen naslov), v desnem zgornjem kotu pa kraj in datum pisanja. Jedrni del vsebuje naslov, tj. izrazitev sporočevalčevega namena in teme besedila (npr. *Prošnja za dodelitev statusa športnika v šol. letu 2001/2002*), nagovor (npr. *Spoštovani!*), izrek prošnje in njeno utemeljitev – po kratki predstavitvi (rojstni podatki, šolanje, zaposlitev ipd.) navajamo predvsem tiste podatke, ki so pomembni za rešitev prošnje. V zaključku se zahvalimo za pozornost in morebitno ugodno rešitev; temu sledi pozdrav in čitljiv podpis (desno spodaj); z njim jamčimo za resničnost zapisanega. Prošnji po navadi prilagamo dokazila;

njihova imena po abecednem redu ali po pomembnosti zapišemo levo spodaj v rubriki Priloge» (Križaj Ortar idr. 2001: 94).

Pisec prošnje mora imeti poleg predmetnega znanja o temi več vrst znanja (Bešter 1994/1995: 19), in sicer »a) jezikovno znanje (slovarsko, slovnično, tj. oblikovno-skladenjsko, besedilotvorno in pravopisno, b) pragmatično znanje (izmed različnih možnosti, ki jih daje jezik na voljo, je treba izbrati za dane okoliščine najbolj primerno (tj. praktičnostrokovno/uradovavno zvrst, c) znanje o zunanji oblikovanosti prošnje (konkretno poznavanje značilnosti besedilne vrste).«

4.3 Primerjava rezultatov raziskave po skupinah A in B

4.3.1 Prva naloga¹³

1) Na vprašanje »*Kaj vam povzroča največ težav?*« sta 2 študenta skupine A (6,7 %) odgovorila »*Branje*«, 8 študentov (26,7 %) je odgovorilo »*Pisanje*«, 20 študentov (66,7 %) pa »*Računanje*«. 4 študentom skupine B (16 %) je največ težav povzročalo branje, 6 študentom (24 %) pisanje, 15 študentom (60 %) pa računanje.

2) Na vprašanje »*Ali vam povzroča težave pisanje preprostih/kratkih besedil?*« sta 2 študenta skupine A (6,7 %) odgovorila pozitivno, 28 študentov (93,3 %) negativno. 1 študentu skupine B (4 %) povzroča pisanje preprostih/kratkih besedil težave, 24 študentom (96 %) pa ne.

3) Na vprašanje »*Ali vam povzroča težave izpolnjevanje obrazcev?*« je 13 študentov skupine A (43,3 %) odgovorilo pozitivno, 17 študentov (56,7 %) negativno. 7 študentom skupine B (28 %) povzroča izpolnjevanje obrazcev težave, 18 študentom (72 %) pa ne.

4) Na vprašanje »*Ali vam povzroča težave pisanje prošenj?*« je 17 študentov skupine A (56,7 %) odgovorilo pozitivno, 13 študentov (43,3 %) negativno. 9 študentom skupine B (36 %) povzroča pisanje prošenj težave, 16 študentom (64 %) pa ne.

5) Na vprašanje »*Ali vam povzroča težave pisanje daljših besedil?*« je 13 študentov skupine A (43,3 %) odgovorilo pozitivno, 17 študentov (56,7 %) negativno. 10 študentom skupine B (40 %) povzroča pisanje daljših besedil težave, 15 študentom (60 %) pa ne.

¹³ Vprašanja v vseh nalogah so na prvi/osnovni/dobesedni ravni razumevanja, zato se tudi od anketirancev pričakujejo odgovori na isti ravni.

6) Na vprašanje »Kdaj ste prvič slišali za pojem pismenost?« je 28 študentov skupine A (93,3 %) odgovorilo »V osnovni šoli«, 2 študenta (6,7 %) pa »V srednji šoli«. 22 študentov skupine B (88 %) je za pojem pismenost prvič slišalo v osnovni šoli, 3 študenti (12 %) pa v srednji šoli.

7) Na vprašanje »Kako bi definirali pojem pismenost?« so bili odgovori različni. Najprej navajam odgovore skupine A:

- 12 študentov (40%) je odgovorilo, da je to znanje branja in pisanja;
- 4 študenti (13,3 %) so bili mnenja, da je to znanje branja (z razumevanjem), pisanja in izpolnjevanja obrazcev (funkcionalna pismenost!);
- 4 študenti (13,3 %) so menili, da je to vse, kar je povezano z branjem, pisanjem in razumevanjem besedil;
- 1 študent (3,3 %) je v odgovoru navedel, da je to znanje pisanja; 1 študent (3,3 %) znanje izpolnjevanja obrazcev (funkcionalna pismenost!) in upravljanja z računalniki; 1 študent (3,3 %) znanje branja, pisanja in komuniciranja v določenem jeziku; 1 študent (3,3 %) razumevanje besedila in pisanja; 1 študent (3,3 %) poznavanje črk, razumevanje besedil, zmožnost pisanja daljših in krajših besedil, branje besedil in razumevanje; 1 študent (3,3 %) branje, pisanje, razumevanje besedil in ob tem primerno reagiranje (funkcionalna pismenost!); 1 študent (3,3 %) poznavanje slovenske slovnice in pravilne uporabe v praksi; 1 študent (3,3 %) ozaveščenost s slovnico, branjem in pisanjem; 1 študent (3,3 %) znanje branja, pisanja, računanja, sporazumevanja in razumevanja besedila;
- 1 študent (3,3 %) ni odgovoril na vprašanje.

Odgovori skupine B so bili naslednji:

- 6 študentov (24 %) je odgovorilo, da je pismenost zmožnost branja in pisanja;
- 1 študent (4 %) je v odgovoru navedel, da je to sposobnost razumevanja besedil, pisanja; 1 študent (4 %) razgledanost, razširjenost besednega zaklada in zmožnost pravičnega tvorjenja besedil; 1 študent (4 %) zmožnost posameznika, ki je poučen; 1 študent (4 %) osnovno obvladanje simbolov, s katerimi se sporazumevamo, ter zmožnost zapisa teh v neke urejene, smiselne sestavke; 1 študent (4 %) veččino, ki se jo naučimo kot otroci, zajema branje in pisanje v materinščini; 1 študent (4 %) sposobnost, zmožnost razumevanja in pisanja besedil; 1 študent (4 %) zmožnost pisanja, branja, razumevanja besedil in izpolnjevanje obrazcev (funkcionalna pismenost); 1 študent (4 %) uporabo jezika v praksi, torej govorjenje, pisanje; 1 študent (4 %) znanje branja in pisanja v maternem jeziku; 1 študent (4 %) znanje izražanja in pisanja; 1 študent (4 %) sposobnost pravičnega pisanja oz. uporabljanja pisanja v primernih okoliščinah; 1 študent (4 %) sposobnost posameznika, ki je sposoben brati in pisati vsaj do take mere, da se je sam, s pomočjo branja in pisanja, sposoben sporazumevati delovati (funkcionalna pismenost); 1 študent (4 %) lastnost tistega, ki pozna vse znake abecede in zna iz teh znakov sestavljati besede in stavke ter

zna to tudi prebrati in primerno uporabiti; 1 študent (4 %) sposobnost razumevanja nekega besedila, na podlagi katerega lahko kasneje izpolnimo vprašalnik, naloge, razumevanje navodil, zastavljenih vprašanj; 1 študent (4 %) sposobnost pisne in ustne komunikacije; 1 študent (4 %) branje, pisanje, razumevanje besedila, širok besedni zaklad; 1 študent (4 %) sposobnost pravilnega pisanja, branja, izražanja v danem jeziku, upoštevanje pravil danega jezika; 1 študent (4 %) sposobnost ljudi, da razumejo (pravilno) določena navodila, ki so jim podana v pisni obliki; 1 študent (4 %) zmožnost posameznika, ki je priučena.

Naloga	Skupina A (v %)	Skupina B (v %)
1 a	6,7	16
1 b	26,7	24
1 c	66,7	60
2	6,7	4 ¹⁴
3	43,3	28
4	56,7	36
5	43,3	10
6 a	93,3	88
6 b	6,7	12
6 c	0	0
7	40	24 ¹⁵

Preglednica 1: Rezultati prve naloge.

Rezultati kažejo, da se obe skupini najbolj zavedata težav z računanjem; pri pisanju preprostih/kratkih besedil, izpolnjevanju obrazcev, pisanju prošenj in pisanju daljših besedil ima več težav skupina A. Največ študentov skupine A in B je za pojem »pismenost« slišalo v osnovni šoli, več študentov skupine B pa v srednji šoli. Več študentov skupine A je pojem »pismenost« opredelilo kot znanje branja in pisanja, več študentov skupine B pa je v svojem navedlo obsežnejšo definicijo pojma: »Pismen človek zna brati in pisati. Zmožen je sestavljanja krajših in daljših besedil brez večjih napak. Ve, kdaj, v katerem primeru, je potrebno uporabiti katero zvrst/vrsto besedila. Pri vsem tem je pomembno, da vse to v resnici razume.« Samo 1 študent skupine A je v odgovoru navedel poleg sposobnosti branja in pisanja tudi računanje.

¹⁴ V nalogah 2, 3, 4, in 5 sem izbrala trdilne odgovore in jih zapisala v odstotkih.

¹⁵ V **Preglednici 1** so zaradi lažjega razumevanja navedeni le odgovori, ki vključujejo zmožnost branja in pisanja.

4.3.2 Druga naloga

1) Na vprašanje »*Katero delovno mesto je razpisano v oglasu?*« je 29 študentov skupine A (96,6 %) odgovorilo pravilno, 1 študent (3,4 %) nepravilno. Na isto vprašanje je 21 študentov skupine B (84 %) odgovorilo pravilno, 4 študenti (16 %) pa nepravilno.

2) Na vprašanje »*Kdo razpisuje prosto delovno mesto?*« je 29 študentov skupine A (96,6 %) odgovorilo pravilno, 1 študent (3,4 %) nepravilno, vsi študenti skupine B so na isto vprašanje odgovorili pravilno.

3) Na vprašanje »*Katera izobrazba je potrebna za to delovno mesto?*« je 25 študentov skupine A (83,3 %) odgovorilo pravilno, 5 študentov (16,7 %) nepravilno. 24 študentov skupine B (96 %) je na isto vprašanje odgovorilo pravilno, 1 študent (4 %) pa nepravilno.

4) 17 študentov skupine A (56,7 %) je poved »*Delovno mesto zahteva poznavanje ...*« dopolnilo pravilno, 13 študentov (43,3 %) nepravilno. Isto poved je pravilno dopolnilo 20 študentov skupine B (80 %), 5 študentov (20 %) pa nepravilno.

5) Na vprašanje »*Ali razpisano delovno razmerje vključuje poskusno delo?*« je 28 študentov skupine A (93,3 %) odgovorilo pravilno, 2 (6,7 %) nepravilno, 24 študentov skupine B (96 %) pravilno, 1 študent (4 %) pa nepravilno.

6) Na vprašanje »*Do katerega datuma morajo kandidati oddati prošnjo?*« je 25 študentov skupine A (83,3 %) odgovorilo pravilno, 5 študentov (16,7 %) nepravilno, vsi študenti skupine B (100 %) so na isto vprašanje odgovorili pravilno.

Naloga	Skupina A (v %)	Skupina B (v %)
1	96,6	84 ¹⁶
2	96,6	100
3	83,3	96
4	56,7	80
5	93,3	96
6	83,3	100

Preglednica 2: Rezultati druge naloge.

Rezultati kažejo precejšnjo neizenačenost med skupinama. Le v prvi nalogi se je bolje izkazala skupina A, tj. na vprašanje »*Katero delovno mesto je razpisano v oglasu?*« je 96,6 % študentov skupine A odgovorilo pravilno, na isto vprašanje je pravilno odgovorilo 84 % skupine B. Na ostala vprašanja je bolje odgovorila skupina B.

¹⁶ V vseh nalogah sem izbrala pravilne odgovore in jih zapisala v odstotkih.

4.3.3 3. naloga

I.

1) Ime in naslov pošiljatelja ter ime in naslov naslovnika (v tem vrstnem redu) je pravilno napisalo 14 študentov skupine A (46,7 %), 16 študentov (53,3 %) nepravilno, 14 študentov skupine B (56 %) pravilno, 11 študentov (44 %) pa nepravilno.

2) Kraj in datum so pravilno napisali 4 študenti skupine A (13,3 %), 26 študentov (86,7 %) nepravilno. V skupini B so 3 študenti (12 %) kraj in datum napisali pravilno, 22 študentov (88 %) pa nepravilno.

3) Sporočevalčev namen in temo besedila je pravilno izrazilo 6 študentov skupine A (20 %), 24 študentov (80 %) nepravilno, v skupini B je to naredilo 14 študentov (56 %), 16 študentov (44 %) pa nepravilno.

4) Nagovor je napisalo 7 študentov skupine A (23,3 %), 23 študentov (72,3 %) nagovora ni napisalo, v skupini B je nagovor napisalo 19 študentov (76 %), 6 študentov (24 %) nagovora ni napisalo.

5) V skupini A se je v prošnji podpisalo 18 študentov (60 %), 12 študentov (40 %) pa ne, v skupini B so se v prošnji podpisali vsi študenti (100 %).

6) V skupini A je prošnji dodalo priloge 6 študentov (20 %), 24 študentov (80 %) prošnji ni dodalo prilog, v skupini B je prošnji dodalo priloge 10 študentov (40 %), 15 študentov (60 %) pa prošnji ni dodalo prilog.

Napisal	Skupina A (v %)	Skupina B (v %)
Ime in naslov pošiljatelja ter ime in naslov naslovnika	46,7	56
Kraj in datum	13,3	12
Izrazitev sporočevalčevega namena in teme besedila	20	56
Nagovor	23,3	76
Podpis	60	100
Priloge	20	40

Preglednica 3: Rezultati prvega dela tretje naloge.¹⁷

Rezultati kažejo na precejšnjo neizenačenost skupine A in B. Skupina A se je bolje izkazala le pri zapisu kraja in datuma, v vseh ostalih zahtevah (zapis imena in naslova pošiljatelja ter imena in naslova naslovnika, izrazitev sporočevalčevega

¹⁷ V **Preglednici 3** so zaradi lažje primerljivosti med skupinama napisani le pravilni odgovori.

namena in teme besedila, zapis nagovora, podpis, navedba prilog) se je bolje izkazala skupina B.

II.

1) Svoje ime in priimek v skupini A napisalo 7 študentov (23,3 %), 23 študentov (76,7 %) svojega imena in priimka ni napisalo, v skupini B pa je svoje ime in priimek napisalo 17 študentov (68 %), 8 študentov (32 %) svojega imena in priimka ni napisalo.

2) Datum in kraj rojstva so napisali 4 študenti skupine A (13,3 %), 26 študentov (86,7 %) ni napisalo datuma in kraja rojstva. V skupini B je 7 študentov (28 %) napisalo datum in kraj rojstva, 18 študentov (72 %) ni napisalo datuma in kraja rojstva.

3) Dokončano šolo je napisalo 6 študentov skupine A (20 %), 24 študentov (80 %) dokončane šole ni napisalo, v skupini B je dokončano šolo napisalo 21 študentov (84 %), 4 študenti (26 %) pa dokončane šole niso napisali.

4) Število let delovnih izkušenj je v skupini A napisalo 5 študentov (16,7 %), 25 študentov (83,3 %) tega ni napisalo, v skupini B je 18 študentov (72 %) napisalo število let delovnih izkušenj, 7 študentov (28 %) pa ne.

5) Dodatne podatke sta v skupini A napisala 2 študenta (6,7 %), 28 študentov (93,3 %) tega ni napisalo, v skupini B je dodatne podatke napisalo 8 študentov (32 %), 17 študentov (68 %) pa ne.

Napisal	Skupina A (v %)	Skupina B (v %)
Ime in priimek	23,3	68
Datum in kraj rojstva	13,3	28
Dokončana šola	20	84
Št. let delovnih izkušenj	16,7	72
Dodatni podatki ¹⁸	6,7	32

Preglednica 4: Rezultati drugega dela tretje naloge.

Kot je razvidno tudi iz **Preglednice 4**, se je skupina B izkazala bistveno boljše v vseh zahtevah, tj. zapisala je svoje ime in priimek, datum rojstva, dokončano šolo, število let delovnih izkušenj in dodatne podatke. To je med drugim tudi posledica dejstva, da v skupini A prošnje ni napisala kar tretjina študentov.

¹⁸ Dodatni podatki so npr. dosedanje zaposlitve, uspehi pri delu, stan, (ne)rešeno stanovanjsko vprašanje itn.

5 Sklepne ugotovitve

Skupina A se je bolje izkazala le v treh nalogah (10,7 %), skupina B v 25 nalogah (93,3 %). Pričakovala sem tudi, da bodo v prvi nalogi le negativni odgovori: branje, pisanje, računanje, pisanje preprostih/kratkih besedil, izpolnjevanje obrazcev, pisanje prošenj in pisanje daljših besedil naj ne bi predstavljalo težav odraslim ljudem, ki imajo srednješolsko izobrazbo. Obe skupini sta že imeli sporočanj-sko naravnani pouk slovenskega jezika, tj. razvijali sta sporazumevalno zmožnost rabe jezika, in sicer sprejemanje/razumevanje in tvorjenje besedil, različnih glede na okoliščine, namen in vsebino. Eden izmed funkcionalnih ciljev, zapisanih v Učnem načrtu za slovenščino (gimnazijski program, srednješolski strokovni program)¹⁹, je tudi tvorjenje ustnih in pisnih neumetnostnih besedil (pogovarjanje, govorno nastopanje ter pisanje uradnih in strokovnih besedil; med uradna besedila sodi tudi prošnja, ki so jo morali študenti napisati v 3. nalogi). Dijaki, ki so končali srednjo vzgojiteljsko šolo, in dijaki, ki so končali gimnazijski program, so imeli v času šolanja 560 ur pouka slovenščine, dijaki, ki so končali srednjo zdravstveno šolo, pa 490 ur pouka slovenščine. Razlika v urah namreč ni velika, razlike v učnih načrtih za slovenščino v gimnazijskem programu in slovenščino v programu za srednjo vzgojiteljsko šole, od koder prihaja največ bodočih študentov program Predšolska vzgoja, pa tudi ni. Rezultati raziskave nam kažejo na primanjkljaj na področju funkcionalne pismenosti študentov, predvsem na področju tako imenovane besedilne pismenosti (branje in pisanje praktično-sporazumevalnih besedil). Glede na omenjeno v zgornjem razdelku naj zaključim z naslednjim: če želimo izboljšati funkcionalno pismenost vzgojiteljev in učiteljev, bi bilo morda dobro spodbujati (1) zavedanje, da je funkcionalna pismenost tesno povezana s sporazumevalnim procesom, v katerem se prepletajo vse štiri sporazumevalne dejavnosti (govorjenje, poslušanje, branje, pisanje), in zatorej zahteva njeno razvijanje enakoverno in sistematično razvijanje vseh sporazumevalnih dejavnosti (na Oddelku za predšolsko vzgojo Pedagoške fakultete v Ljubljani je to še posebej področje predmetov Slovenski jezik, Metodika jezikovne vzgoje in Mladinska književnost, na Oddelku za razredni pouk je Slovenski jezik, Didaktika slovenskega jezika in književnosti, Splošna in mladinska književnost); (2) razvijanje funkcionalne pismenosti s posebej prilagojenimi vsebinami za vzgojitelje predšolskih otrok in učitelje razrednega pouka; (3) organiziranje programov podiplomske specializacije in/ali magistrskega študija s področja funkcionalne pismenosti in (4) vključevanje vseh učiteljev na obeh oddelkih v prizadevanju za boljšo funkcionalno pismenost.

Viri in literatura

Bešter, Marja, 1994/1995: Funkcionalna (ne)pismenost v Sloveniji. *Jezik in slovstvo* 40/1–2. 5–24.

¹⁹ <<http://portal.mss.edus.si/msswww/programi2005/programi/gimazija/gimazija/3sloven.htm>>; <<http://www.mszs.si/slo/solstvo/ss/programi/Ssi/Kz-Ik/katalog.htm>>.

Bešter, Marja, 1996: *Funkcionalna pismenost kot osnovni cilj jezikovnega pouka pri predmetu slovenski jezik*. Didakta. 59–62.

Bešter Turk, Marja, 2003: Sodobno pojmovanje pismenosti in pouk slovenskega jezika v šolah v Republiki Sloveniji. Krakar Vogel, Boža (ur.): *Slovenski jezik, literatura in kultura v izobraževanju: zbornik predavanj*. Ljubljana: Center za slovenščino kot drugi/tuji jezik pri Oddelku za slovenistiko Filozofske fakultete. 57–81.

Cencič, Majda, 1999: Pojem pismenosti kot celostne in sestavljene aktivnosti, njeno razvijanje ter poučevanje. *Vzgoja in izobraževanje* 4. 4–12.

Cencič, Majda, 2000: Preučevanje poučevanja pismenosti. *Sodobna pedagogika* 2. 38–51.

Common European Framework of Reference for Languages: Learning, teaching, assessment, 2001. Council of Europe: Cambridge University Press.

Grosman, Meta, 2000: *Pomanjkljiva pismenost – posledica šolskega odnosa do jezika*. Pismenost, participacija in družba znanja (4. andragoški kolokvij). Ljubljana: Andragoški center Slovenije. 90–92.

Grosman, Meta, in Pečjak, Sonja, 2005: Znanja in prepričanja slovenskih učiteljev o bralni pismenosti. *Vzgoja in izobraževanje* 36. 39–49.

<<http://arhiv.acs.si/publikacije/NSRP/pdf>>. (Dostop: ??)

<<http://portal.mss.edus.si/msswww/programi2005/programi/gimazija/gimazija/3sloven.htm>>. (Dostop: ??.)

<<http://www.mszs.si/slo/solstvo/ss/programi/Ssi/Kz-Ik/katalog.htm>>. (Dostop: ??)

Knaflič, Livija, 2002: Kako družinska pismenost vpliva na pismenost otrok. *Psihološka obzornica* 2. 37–49.

Knaflič, Livija, in Bucik, Nataša, 2003: Pismenost mladih po osnovni šoli. *Sodobna pedagogika* 3. 118–137.

Križaj Ortar, Martina, Bešter Turk, Marja, Končina, Marija, Bavdek, Mojca, in Poznanovič, Mojca, 2001: *Na pragu besedila. Učbenik za slovenski jezik v 3. letniku gimnazij, strokovnih in tehniških šol*. Ljubljana: Založba Rokus.

Marjanovič Umek, Ljubica, Kranjc, Simona, in Fekonja, Urška, 2006: *Otroški govor: razvoj in učenje*. Domžale: Izolit (zbirka Zrenja).

Možina, Ester idr., 2000: *Pismenost odraslih v Sloveniji. Raziskovalno poročilo*. Ljubljana: Andragoški center Slovenije.

Pečjak, Sonja, 1997: *Koncept prenove bralnega pouka v osnovni in srednji šoli. Strokovno posvetovanje Bralnega društva Slovenije*. Ljubljana: Zavod RS za šolstvo. 9–13.

Slovar slovenskega knjižnega jezika, 1997. Ljubljana: DZS.

Spreizer Janko, Alenka, 1998: *Funkcionalna pismenost – skrb vseh. 2. strokovno posvetovanje Bralnega društva Slovenije*. Ljubljana: Bralno društvo Slovenije. 27–40.

Sulzby, Elisabeth, Teale, in William, H., 1991: Emergent literacy. Barr, Rebecca, Kamil, Michael L, Mosenthal, P., Pearson, David P. (ur.): *Handbook of reading. Volume II*. New Jersey: Lawrence Erlbaum Associates. 727–758.

The Literacy Dictionary, 1995: *The Vocabulary of Reading and Writing*. Newark - Delaware: International Reading Association.